Lainsäädäntö ja hallinto/Yrityslainsäädäntö
Markku Rajamäki

Eduskunnan talousvaliokunnalle
TaV@eduskunta.fi

Muistio 1 (7)

30.9.2021

Talousvaliokunta perjantai 1.10.2021 / HE 131 / 2021 vp / Asiantuntijapyyntö 21.9.2021

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Kiitämme lausuntomahdollisuudesta ja toteamme seuraavaa:

1. Maahantulon terveysturvallisuustoimia koskevien väliaikaissäännösten voimassaolon jatkaminen

Katsomme, ettei esitettyjen maahantulon terveysturvallisuustoimien jatkaminen ole enää välttämätöntä eikä oikeasuhteista 15.10.2021 jälkeen.

Maahantulon terveysturvallisuustoimilla on tarkoitus suojata Suomessa asuvia ja oleskelevia ulkomailta tulevilta koronavirustartunnoilta. Suomen koronarokotuskattavuus on kehittymässä hyvin ja arvioiden mukaan Suomessa saavutetaan yli 12-vuotiaissa tavoitteeksi asetettu noin 80 %:n rokotuskattavuus (kaksi rokotetta / henkilö) arviolta lokakuussa 2021, kun kaikilla yli 12-vuotiailla on ollut mahdollisuus ottaa kaksi rokoteannosta. Kun tässä vaiheessa rokottaminen kahdella rokotteella on paras suoja tautia vastaan, jonka yksilö voi saada, emme näe välttämättömäksi emmekä oikeasuhteiseksi jatkaa matkustamista käytännössä voimakkaasti rajoittavia terveysturvallisuustoimia vielä sen jälkeen, kun tavoiteltu rokotussuojan taso on jo saavutettu. Nykyisten säännösten voimassaoloajan päättyessä 15.10.2021 kattavuus on joka tapauksessa jo hyvin lähellä tavoitettaan.

Kun esityksessä voimassaolon jatkamista perustellaan erityisesti ulkomaista alkuperää olevien tartuntojen ja virusmuunnosten torjumisella, tarkoittaako tämä sitä, että loppuvuodesta 2021 voimassaololle tullaan jälleen esittämään jatkoa. Loppuvuoden aikana tässä suhteessa ei nähdäksemme mikään tule muuttumaan; ulkomailla tulee olemaan tartuntoja edelleen johtuen maiden erilaisesta rokotuskattavuuden tasosta ja muuntovirusten riski on jatkossakin olemassa.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että hallitus esitti jo kesäkuussa 2021 eduskunnalle (HE 105/2021 vp), että nykyiset maahantulon terveysturvallisuustoimia koskevat säännökset olisivat voimassa vuoden

2021 loppuun saakka. Perustuslakivaliokunta ja talousvaliokunta lausunnoissaan samoin kuin mietintövaliokuntana toiminut sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoivat tuolloin, että hallituksen esityksessä ja muutoin valiokuntien saamissa selvityksissä esitettyjen, esimerkiksi ennakoitua rokotuskattavuutta Suomessa koskevien tietojen valossa ei voitu vakuuttua sääntelyn välttämättömyydestä vuoden 2021 loppuun asti. Voimassaolo rajattiin tuolloin päättymään esityksestä poiketen 15.10.2021. Tilanne on tuosta vielä muuttunut mainitun rokotuskattavuuden vuoksi ja näkemykselle olisi nähdäksemme nyt vielä kesäkuun tilannettakin paremmat perusteet.

Kummeksumme sitä, että STM on aiemmin pitkälti tukeutunut koronaan liittyvissä esityksissään ja ratkaisuissaan THL:n asiantuntijanäkemyksiin. Nyt kerta kerran jälkeen vaikuttaa siltä, että THL:n näkemyksille ei enää anneta samaa arvoa, kun ne poikkeavat STM:n näkemyksistä ja puoltavat erilaisten rajoitusten nopeampaa lieventämistä. Näkemyseroja on sekä tilannekuvassa että ratkaisuissa. Valmisteluvaiheessa lausuntoja antaneet jakoivat ennemminkin THL:n käsityksen tilannekuvasta kuin esityksestä välittyvän STM:n näkemyksen. Onkin mielestämme paikallaan kysyä, perustuuko esitys oikeaan tilannekuvaan. Ratkaisujen osalta THL on katsonut, että hallituksen esittämien maahantulosääntöjen jatkaminen vuoden loppuun on epidemiologiselta ja lääketieteelliseltä välttämättömyydeltään selvästi kyseenalaista.

Lisäksi on mielestämme täysin välttämätöntä, että rokotuskattavuuden tuella esitysten vaikutukset arvioidaan kokonaisvaltaisemmin, eikä niin vahvasti terveysturvallisuutta painottaen kuin nyt tapahtuu.

Mikäli säännösten voimassaoloa kuitenkin päätetään jatkaa, haluamme kiinnittää huomiota seuraaviin näkökohtiin:

Esitys ei perustu aidolle riskimaakriteerille eikä EU:n yhteisille suosituksille

Esitys tulisi mielestämme perustaa aidolle riskimaakriteerille. Nyt noudatettu ns. vihreän maan ilmaantuvuusraja 10 ei ole aito riskimaakriteeri huomioiden, että se on huomattavasti matalampi kuin EU:n suosittama riskimaakriteeri (50 tai 75 riippuen positiivisten testien osuudesta). Se on myös huomattavasti matalampi kuin kesään 2021 Suomessa noudatettu raja 25 ja myös huomattavasti matalampi kuin Suomen tämän hetken ilmaantuvuustaso, mikä johtaa lopputulokseen, että Suomeen tuloa rajoitetaan jopa sellaisista maista, joiden koronariskin taso on pienempi kuin Suomen. Riskimaakriteerin tulisikin olla selvästi korkeampi ja keskittyä erityisen riskialttiisiin maihin (esim. ns. tummanpunaiset maat), jolloin tällaisista maista saapuviin matkustajiin voitaisiin soveltaa nyt esitettyjä terveysturvallisuustoimia. Muihin niitä ei tällöin sovellettaisi.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että ilmaantuvuuslukuihin perustuva riskiluokittelu ei enää kuvaa riskiä parhaalla mahdollisella tavalla. Rokotuskattavuus kehittyy eri maissa kovaa vauhtia. Rokotuskattavuus puolestaan laskee taudin vaarallisuutta ja vähentää sairaalahoidon tarvetta ja tautikuolleisuusriskiä. Riskimaakriteeriä tulisikin mielestämme kehittää tämän suuntaisesti ja seurata ilmaantuvuuden asemesta taudin vakavuutta ja sairaalahoidon tarvetta.

On keskeistä, että maat pyrkivät löytämään yhteisiä käytäntöjä ja kontrolleja. Suomen tulee EU:n jäsenmaana olla rakentamassa näitä malleja ja sitoutua niihin myös itse. Mikäli Suomen omat kontrollit ovat olennaisesti tiukemmat kuin muissa maissa, se tulee tarkoittamaan, että Suomeen ja Suomesta muualle suuntautuva matkustaminen ei pääse avautumaan muiden tahdissa ja myöskään suomalaiset vientiyritykset eivät pääse toimimaan kilpailijoidensa tavoin, vaan jäämme yhä enemmän jälkeen kansainvälisen kaupan ja matkustuksesta riippuvien elinkeinojen elpymisestä.

Esitys 9.9.2021 päivitetyn hybridistrategian toimintasuunnitelman kannalta

Valtioneuvoston 9.9.2021 hyväksymässä hybridistrategian toimintasuunnitelman päivityksessä todetaan, että kun rokotusten kohdeväestön vähintään 80 % rokotuskattavuus saavutetaan tai kaikilla halukkailla kohdeväestöön kuuluvilla on ollut mahdollisuus saada kaksi rokotetta, valtakunnallisista rajoituksista ja kattavista suosituksista luovutaan. Strategiassa todetaan (s. 4), että rokotuskattavuuden kasvun myötä vakavalle tautimuodolle riskissä olevat henkilöt on lisääntyvästi suojattu, ja tartuntojen hallitsemattoman väestöleviämisen ja sairaalahoidon kuormittumisen riski on olennaisesti pienentynyt. Esitysluonnos ei kuvasta toimintasuunnitelman sisältöä ja henkeä, vaan sen voidaan katsoa olevan siihen nähden ristiriidassa; rajoituksia jatkettaisiin, kun yleinen viesti ja suunta on, että ne puretaan.

Valtioneuvoton periaatepäätöksellä 9.9.2021 hyväksyttyyn toimintasuunnitelmaan sisältyy ns. hätäjarrumekanismi, millä tarkoitetaan sitä, että tautitilanteen sitä ehdottomasti vaatiessa koronan hallinnassa voitaisiin siirtyä takaisin laaja-alaisempien rajoitustoimenpiteiden valtakunnalliseen ohjaukseen voimassa olevan lainsäädännön puitteissa. Suunnitelman mukaan mekanismi olisi otettava käyttöön, mikäli rokotusohjelman vaikuttavuus olisi ennakkoarvioita merkittävästi huonompi ja epidemiatilanne alkaisi sen seurauksena merkittävästi uudelleen vaikeutua. Valtioneuvoston asetuksella todettaisiin, milloin tällainen tilanne on käsillä.

Euroopan komission suositus matkustuksen terveysturvallisuudesta sisältää hätäjarrumekanismin. Samoin osana nyt lausuttavana olevaa

hallituksen esitystä ehdotetussa koronapassissa hätäjarrumekanismi on huomioitu.

Nähdäksemme mikään ei estäisi kytkemästä vastaavantyyppistä mekanismia myös maahantulon terveysturvallisuustoimien kokonaisuuteen samantyyppisillä kriteereillä. Matkustus lähtökohtaisesti avattaisiin, mutta tautitilanteen olennaisen ja merkittävän heikentymisen varalta kehitettäisiin mekanismi, jolla tiukempiin matkustusta rajoittaviin tai sitä kontrolloiviin käytäntöihin olisi mahdollista palata, mikäli tilannetta ei muilla toimin kyettäisi hallitsemaan. Tautitilanteen olennaisen ja merkittävän heikentymisen tulisi liittyä vakavien, sairaalahoitoon ja kuolemiin johtavien tautimuotojen lisääntymiseen, ei ilmaantuvuuslukuihin, kuten edellä olemme todenneet.

Muut huomiot

Korona-aika on lisännyt merkittävästi muiden sairauksien hoitovelkaa, kun terveydenhuollon resursseja on pitänyt kohdentaa koronan hoitoon ml. rajojen terveysturvallisuustoimiin. Rokotuskattavuuden kehittymisen tuella tulisi mielestämme tarkastella nyt erittäin kriittisesti, onko nykyisen kaltainen voimakas panostaminen koronaan liittyviin toimiin enää perusteltua nykyisessä tilanteessa. Tuo resurssointi on pois muiden sairauksien hoidosta ja ennalta ehkäisystä ja näin sairauksien kokonaiskustannus ja -haitat sekä yksilöille että yhteiskunnalle voivat nousta suuremmiksi kuin kohdentamalla nyt koronaan kohdistettuja resursseja hoitovelan pienentämiseen.

Esityksen sivuilla 21–22 on tarkasteltu esityksen yritysvaikutuksia maahantulon terveysturvallisuustoimien osalta. Sivulla 21 todetaan: " Ehdotuksella mahdollistetaan kansainvälisen liiketoiminnan harjoittamisen edellyttämä terveysturvallinen työmatkustaminen. Ehdotus selkiyttää ja yhdenmukaistaa Suomen edellyttämiä matkailuun liittyviä terveysturvallisuustoimenpiteitä ja turvaa matkailualan mahdollisuuksia kannattavaan yritystoimintaan. Tätä kautta ehdotuksella voidaan nähdä olevan positiivisia työllisyysvaikutuksia." On vaikeaa yhtyä näihin näkemyksiin, jos verrataan vaihtoehtona sitä, että nykyiset terveysturvallisuuskontrollit purettaisiin ja luotettaisiin lähtökohtaisesti rokotuskattavuuden tehokkuuteen, kuten mielestämme tässä tilanteessa olisi jo perusteltua tehdä.

Lopuksi katsomme, että olisi joka tapauksessa tärkeää arvioida maahantulon terveysturvallisuustoimien välttämättömyyttä ja oikeasuhteisuutta säännöllisin väliajoin myös lain voimassaolon aikana.

2. Koronapassi

Kannatamme esitystä keskeisiltä osiltaan.

Ehdotimme matkustamiseen tarkoitetun ja tuolloin kehitteillä olleen EU:n digitaalisen koronapassin koko potentiaalin käyttöönottoa myös muihin tarkoituksiin maan sisäisten rajoitusten vaihtoehtona jo ainakin helmikuussa 2021. Koronapassin puolesta ovat vedonneet useat muutkin tahot viime keväästä lähtien. Lisäksi kesällä EK:n Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan 63 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että Suomessa pitäisi ottaa käyttöön koronapassi.

On hyvä, että koronapassi on nyt otettu valmisteluun, mutta on todettava, että asiassa ollaan auttamatta myöhässä. Olemme jo menettäneet mahdollisuuden käyttää koronapassia keinona avata tapahtumia ja palveluita ennen kuin rokotuskattavuus kehittyy riittävälle tasolle ja koronapassia ei sen vuoksi enää tarvittaisi.

Pidämme selvänä, että rokotuskattavuuden noustua tavoitteeksi asetettuun 80 %:iin tai kun kaikilla yli 12-vuotiailla on ollut ainakin mahdollisuus ottaa kaksi rokotetta, rajoitukset tulee purkaa kokonaan. Tämän tulee mielestämme tapahtua säädettävästä koronapassista huolimatta eli koronapassin säätämistä rajoitusten vaihtoehdoksi ei tule käyttää perusteena pitää rajoituksia edelleen voimassa.

On kuitenkin tärkeää, että koronapassia koskevat säännökset valmistellaan ja saatetaan voimaan sen varalta, että myöhemmin jokin uusi koronavirusmuunnos kiertäisi rokotesuojaa niin, että voimakkaampien rajoitusten käyttöönottoa uudelleen olisi tarpeen harkita. Koronapassi olisi tällöin keino pitää yhteiskuntaa ja palveluita auki terveysturvallisella tavalla tautitilanteen mahdollisesti heikennyttyäkin.

On erittäin tärkeää, että koronapassin käyttö on esitetty mahdollistettavaksi rajoitusten vaihtoehtona juuri niillä aloilla, jotka tähän saakka ovat kärsineet merkittävästi koronakriisin aikana voimassa olleista viranomaisrajoituksista ja niiden jatkuvista, monesti nopeista ja yllättävistä muutoksia. Ennakointi on yrityksille erittäin tärkeää ja lähtökohtaisesti soveltamisalaan kuuluvat toimijat voisivat näin nykyistä huomattavasti paremmin odottaa voivansa jatkaa yritys- ja muuta toimintaansa mahdollisimman normaalisti siinäkin tilanteessa, että tautitilanne pakottaisi harkitsemaan rajoitusten uusia kiristyksiä. Ennakoitavuus on tärkeää yritysten, mutta myös näissä palveluissa ja toiminnoissa käyvien asiakkaiden ja osallistujien kannalta. Myös he voivat jatkossa odottaa, että voivat käyttää palveluita ja harrastaa jatkossakin, vaikka tautitilanne heikkenisi ja pakottaisi tiukentamaan rajoituksia.

Säätämällä asiasta lailla vältetään myös tulkinnalliset epävarmuudet liittyen toimijoiden omaehtoisiin koronapassikäytäntöihin, joita

epävarmuuksia mielestämme on avattu hyvin esityksen sivulla 37 ja perusoikeusnäkökulmasta lisäksi sivulla 65.

Esityksen haasteina voidaan todeta ainakin se, että todistuksen käyttöönotto tulisi lisäämään sekä toimijoiden että mm. AVI:n valvontaresursseihin sitoutuvia kustannuksia, mutta myös palveluiden käyttäjille koituvia koronatestikustannuksia, mikäli heitä ei ole rokotettu kahdesti tai mikäli he eivät ole sairastaneet diagnosoitua koronavirussairautta viimeisen kuuden kuukauden aikana. Toimijoiden kannalta kustannuksia lisäävät erityisesti koronapassitodistusten tarkistamiseen sitoutuva työmäärä ja tarvittavat laitteet.

Esitämme kolmea muutosta esitykseen:

1) Niissä palveluissa ja toiminnoissa, joihin ei muutenkin liity lipuntarkastus tms. kontrolli sisääntulon yhteydessä, koronapassin edellyttäminen tulisi todennäköisesti edellyttämään merkittävää lisäresursointia, joka voisi käytännössä estää koronapassin käyttöönoton. Tämä on mielestämme selvä epäkohta. ***Esitämme harkittavaksi, voisiko tarkistusvelvollisuutta näissä palveluissa tai toiminnoissa lieventää esim. edellyttämällä, että todistus tulee tarkistaa sisäänpääsyn jälkeen ensimmäisessä palvelutilanteessa, esim. ravintolassa tilausta tehtäessä.***

2) Se, että koronapassi ei olisi esityksen mukaan vaihtoehto 58 g §:ssä säädetyille rajoitustoimille on toinen selvä epäkohta esityksessä. Ennakoitavuus yritystoiminnassa on erittäin tärkeää. Toiminnanharjoittajan, joka harkitsee rajoitustoimien ja koronapassikäytännön välillä, tulee voida luottaa siihen, että myöskään mahdolliset alueella lain 58 g §:n nojalla annettavat tilojen sulkemismääräykset eivät rajoita hänen terveysturvallista toimintaansa. ***Esitämme, että koronapassikäytäntö ulotettaisiin myös lain 58 g §:n mukaisiin tilanteisiin.***

3) Säännöksissä on käytetty määritelmiä asiakas ja toimintaan osallistuva puhuttaessa henkilöistä, joiden tulisi kriteerien täyttyessä esittää koronapassi tilaan päästäkseen. Mielestämme toimintaan osallistuva on terminä epätarkka ja sitä tulisi selventää. Voisi ajatella, että toimintaan osallistuva kattaisi myös tilassa työskentelevät ja koronan leviämisriskin kannalta tämä olisi myös loogista. Esityksen perusteluiden sivulla 48 kuitenkin todetaan, että " Työnantaja ei tämän säännöksen nojalla saisi edellyttää todistuksen esittämistä työntekijältä, vaan työpaikkojen ja asiakastyössä olevien työntekijöiden terveysturvallisuudesta tulisi huolehtia muiden voimassa olevien säännösten ja käytäntöjen mukaisesti." ***Esitämme, että tiloissa työskentelevien rajaamisen pois soveltamisalasta tulisi käydä selkeästi ilmi myös säännöstekstistä.*** Sen toteaminen vain perusteluissa ei ole mielestämme riittävää.

Toteamme myös, että koronan tartuntariskien hallinnan kannalta olisi loogisempaa, että myös työntekijöiltä voitaisiin edellyttää koronapassia. Rokotustiedon käsittely työelämässä on tietosuojasyistä melko rajoitettua, mistä syystä työnantajien on vaikea varmistua työpaikan rokotuskattavuudesta. Vaikka työnantajat varmasti käyttävät muita suojaustoimia työntekijöidensä ja sitä kautta myös muiden tiloissa olevien suojaamiseen, sillä, ettei työntekijöiltä edellytettäisi koronapassia, voi olla vaikutusta siihen, miten turvalliseksi asiakkaat ja toimintaan osallistuvat tuntevat asioinnin. Tällä voi olla iso merkitys koko koronapassikäytännön hyväksyttävyyden kannalta.